Чәлил Мәммәдгулузадә 100 ил

Ч. Мәммәдгулузадә әдәбијјатын ичтимаи-сијаси әһәмијјәти һаггында

Әдәбијјатымыза һәјатилик, идејалылыг, гүввәтли реализм кәтирмиш Ч. Мәммәдгулузадә бүтүн әдәби фәалијјәти боју, В. Г. Белинскинин дедији кими, чәмијјәтин шүуру, ичтимаи фикрин мүфәттиши вә нәзарәтчиси ола биләчәк бир әдәбијјат уғрунда јорулмадан мүбаризә апармышдыр. Әдиб һәлә чох еркән, 1906-чы илдә јаздығы мәгаләләриндән бириндә көстәрирди ки, һәгиги мә'нада вәтәнинә, халгына хидмәт етмәк истәјән һәр бир сәнәткарын, јазычынын ән мүгәддәс вәзифәси «...һәмишә политика мејданында гәләм вуруб милләтинин вә мәмләкәтинин һүгугуну көзләмәкдән» вә «...чамаатын бәсарәт көзүнү ачыб дост илә дүшмәнини танытмагдан» ибарәтдир.

Ч. Мәммәдгулузадә ичтимаи-сијаси мүбаризәдә әдәбијјатын идеоложи силаһ кими чох бөјүк әһәмијјәти олдуғуну дүзкүн мүәјјәнләшдирирди. Онун фикринчә, һәр бир сәнәт әсәри өз һүгуглары уғрунда мүбаризә апаран кениш халг күтләләринин әлиндә истисмарчы синифләрә гаршы кәскин бир силаһа бәрабәр олмалыдыр. Елә бир силаһа ки, о һәр чүр керилији, чәһаләти, чәмијјәтин инкишафыны ләнкидән бүтүн јарамаз гајда-ганунлары гылынч кими кәсиб доғрамаға гадир олсун. Буна көрә дә Ч. Мәммәдгулузадә һәр шејдән әввәл јарадычылыгларында «сәнәт—сәнәт үчүндүр» принсипинә әсасланан, әдәбијјатда идејасызлыг, декадентизм, фәрдијјәтчилик тәблиғ едән јазычылара вә онларын зәрәрли әсәрләринин јајылмасына гаршы амансыз мүбаризә апарырды. Хүсусилә 1905-чи ил ингилабындан сонра бу мүбаризә даһа кәскин вә барышмаз бир характер алмышды. Бу дөврдә азадлыг, демократија, бәрабәрлик уғрунда чарпышан ингилаби гүввәләрлә иртича гүввәләринин ачыг шәкилдә үз-үзә кәлмәси сәнәт, әдәбијјат, мәтбуат аләминдә дә бөјүк дәјишикликләрә, груплашмалара сәбәб олмушду. Белә бир шәраитдә Ч. Мәммәдгулузадәнин кинајә илә «әсрин пәһләваны» адландырдығы һачы Зејналабдын Тағыјев кими милјонерләрин мадди јардымы вә һимајәси алтында ишләјән дини, пантүркист, панисламист мәсләкли мәчмуәләрин тутдуғу әдәби хәтт даһа горхулу, даһа зәрәрли бир маһијјәт дашыјырды. Мәсәлән, белә мәчмуәләрдә чыхыш едән мүһәррирләрдән бири өз әдәби програмыны шәрһ едәркән үзүнү охучулара тутараг јазырды: «Әлләринә гәзетә, ја мәчмуә алан гаре'ләримиз, шүбһәсиз, истәрләр ки, мән мүһәррир дә онлара аләмин мин әһвалыны әтрафлы тәсвир едәјим.. Лакин хејр! Мән нә аләмин бу вәлвәләји-гијамәтини ешитмәк, нә дә гаре'ләримин тәләбинә гулаг вермәк истәјорум... Мән өз кејфимә табе... бир адамам... һәр нә дејирләрсә десинләр... Мән һәм өзүмү, һәм гаре'ләрими анчаг вәзн вә гафијә зүмзүмәләри илә әјләндириб ујутмаг, аләмин гилү-галындан, вәлвәләләриндән бихәбәр етмәк истәјорум»...

В. И. Ленин, һәлә 1905-чи илдә әдәбијјаты, сәнәти халгын ичтимаи-сијаси мүбаризәсиндән кәнара чәкән, әслиндә исә алтдан һаким буржуа, милләтчи идеолокијасынын дәјирманына су төкән зијалылары ифша едәрәк дејирди: «Чәмијјәтдә јашамаг вә ејни заманда чәмијјәтдән азад олмаг мүмкүн дејилдир. Буржуа јазычысынын, рәссамынын, актрисасынын азадлығы пул кисәсиндән, рүшвәтдән, маашдан үстү өртүлү (јахуд ријакарчасына үстү өртүлән) асылылыгдан башга бир шеј дејилдир».

Дөврүнүн мүртәче әдәби чәрәјанлары илә дабан-дабана зидд бир мөвгедә дуран Ч. Мәммәдгулузадә әдәбијјатын, сәнәтин чәмијјәтдәки ролуну тамамилә башга бир шәкилдә гијмәтләндирирди. Әдиб идејадан, мәзмундан, тәрбијәви тә'сирдән мәһрум олан, халгын ичтимаи-сијаси мүбаризәсиндән кәнарда дуран һәр чүр сәнәти, әдәбијјаты гәтијјәтлә писләјирди. Ч. Мәммәдгулузадә «Шәргин николајлары» олан хан, бәј вә руһанилари ифша етмәк, онлара гаршы мүбаризәдә халгы идеоложи чәһәтдән силаһландырмаг әвәзинә, халгы анчаг «вәзн вә гафијә зүмзүмәләри» илә әјләндирмәјә чалышан гәләм саһибләрини вәтән вә милләт хаини һесаб едирди.

Мирзә Чәлили әдәбијјат, сәнәт аләминә кәтирән тамамилә башга мәгсәдләр иди. О, јарадычылыға башладығы илк күнләрдән «өз дәрдләрини гәләм илә мејдана гојмаға», халгыны, вәтәнини чәһаләтдә көрдүкдә үрәјиндә гөвр едән е'тираз һиссләрини ачыб сөјләмәјә кирәвә ахтарырды.

1905-чи ил ингилабындан сонра јаранмыш вәзијјәтин маһијјәтини јахшы баша дүшән вә бу вәзијјәтдән өзүнүн демократик, маарифчи фикирләринин тәблиғи үчүн һәртәрәфли истифадә етмәјә чалышан Ч. Мәммәдгулузадә бир сыра гәзет вә мәчмуәләрин тутдуғу пассив мүбаризә хәтти илә гәтијјән разылаша билмирди. Одур ки, әдиб онлардан тамамилә фәргли, халг һәјаты илә јахындан бағлы, мүбариз, јени истигамәтли бир мәчмуә нәшр етдирмәк хәјалына дүшүр.

Әдәбијјатын, мәтбуатын вәзифәсини тамамилә халга хидмәтдә көрән Ч. Мәммәдгулузадәни даһа чох наразы салан бу иди ки, әввәлләр нисбәтән чарәсизликдән һаким истисмарчы синифләрин гаршысында күзәштә кедән бә'зи мүһәррирләр, јазычылар 1905-чи ил ингилабындан сонра да јаранмыш әлверишли вәзијјәтдән истифадә етмир, әксинә, кетдикчә даһа мүртәче, даһа зәрәрли бир јол тутурдулар. Белә јазычылара, мүһәррирләрә гаршы лап әввәлләрдән барышмаз мөвгедә дуран әдиб јазырды: «...Дахи гәләмләри азад көрүрдүм. Бир сурәтдә ки, әсрин падшаһыны (Николајы—Х. Ә.)... хоруз шәклинә салмаг мүмкүн имиш, елә дә пәс нијә дурмаг вә нијә дајанмаг вә нијә фүрсәти фөвтә вермәк?!. Мәјәр бизим өз Николајымыз јохдур? Мәјәр Шәргин мәһәммәдәлиләри өлүбдүрләр?.. Пәс һәдд-һесабсыз принсләр, ханлар, султанлар, һакимләр вә мә'мурлар Николајдан кери галырлар? Бунлар кечәндән сонра әммамәли һәшәраты нә еләјәк? Пәс онлар нә вахтадәк чәннәт, абы-көвсәр вә'дәси илә бәдбәхт ислам чамаатынын ганыны сорачаглар? Пәс нә вахтадәк авам чамааты монзәсинә вә имам мәрсијәсинә мәшғул едә-едә елм, маарифдән вә саваддан узаг сахлајачаглар?».

Бу сәтирләр ајдын көстәрир ки, Ч. Мәммәдгулузадә әдәбијјатдан, сәнәтдән дәрин ичтимаи-сијаси мәзмун тәләб етмәклә бәрабәр, онун гаршысына халгы әсарәтдә сахлајыб ганыны соран түфејлиләри ифша вә рүсвај етмәк кими шәрәфли бир вәзифә дә гојур. Буна көрә дә о, халгы анчаг гуру нәсиһәтләрлә тәскин етмәјә чалышан, онун бејнини чүрүк, фанатик фикирләрлә долдуран, ичтимаи-сијаси мүбаризәдән узаглашдыран бүтүн бәдии әсәрләри гәтијјәтлә рәдд едирди. Әдиб дөнә-дөнә көстәрирди ки, артыг «...инди Сә'ди әсри дејил. Бош-бош аллаһы чағырмагла аллаһ, ишләрини өтүрүб, көјдән јерә пилләкән гојуб, ениб кәлиб сәнә көмәк еләмәз.

Лазымдыр чалышмаг, чалышмаг, чалышмаг!».

Ч. Мәммәдгулузадә гуру нәсиһәтләрлә кифајәтләнән, халга мүбаризә јолу көстәрмәјән јазычылары хәстә үстүнә кәләркән анчаг онун нахошлуғунун адыны дејиб дәва-дәрман јазмадан чыхыб кедән авара һәкимләрә охшадырды. Әдиб һәмчинин көстәрирди ки, индики әсрдә «ничат», «ничат» демәк «бош-бошуна данышыгдан» башга бир шеј дејилдир. Бунунла, әсрләрдән бәри һөкм сүрән ичтимаи бәлалары чәмијјәтин һәјатындан кәнар етмәк гејри-мүмкүндүр. Мирзә Чәлил «бошбоғаз» адландырдығы бу чүр јазычылара үзүнү тутуб дејирди: «Гәринәләрлә милләтимизин ширин чанына милјонларча ач микроблар дарашыб ганыны сормагдадыр вә мәһз бу һәшәратлардыр милләти хәстә едән, мәһз бу микроблардыр ону бәднам едән!».

Әдиб көстәрирди ки, бүтүн Шәрг халглары кими Азәрбајчан халгы да әсрләрдән бәри ади инсани һүгуглардан мәһрум едилмиш, динин, чәһаләтин, деспотизмин ағыр пәнчәси алтында әзилмиш, «хар вә зәлил» бир һала салынмышдыр. Онун фикринчә вәтәнини, халгыны севән һәр бир сәнәткары, јазычыны анчаг бу мәсәлә дүшүндүрмәлидир.

Әдиб ону да гејд едирди ки, индики әсрдә халгы, чәмијјәти дүшүндүрән, нараһат едән сualларын чавабларыны бу күнкү һәјатда, күтләләрин күндәлик мүбаризәсиндә вә кәләчәк фәалијјәтиндә ахтармаг лазымдыр. Узун-узады бош нәсиһәтләр, «тарих-марих» әвәзинә дәгиг вә ајдын бир шәкилдә демәк лазымдыр ки, нә үчүн халгымыз әсрләрдән бәри керилик, наданлыг, истисмар вә һүгугсузлуг кирдабында боғулур. Ону бу һала салан сәбәбләр һансылардыр? Нәһајәт, халг бу әсарәтдән хилас олмаг үчүн кимә гаршы мүбаризә апармалыдыр?

Ч. Мәммәдгулузадә 1908-чи илдә јаздығы фелјетонларындан бириндә бу мәсәләдән данышаркән «Иршад» гәзетинин редактору Ә. Ағајевә мүрачиәтлә јазырды: «...үч һәфтә бундан ирәлидә «Иршад»ын 67-чи нөмрәсиндә «Гәрибә мәнзәрә» адлы бекарчылыг мәгаләси вар иди; о вә'дә динмәдик. «Хәтир» еләдик. Еј мәним әзизим, инди јајдыр, инди сөзү гыса демәк лазымдыр. Бах, мүхтәсәр, «нијә биз дүнјада хар вә зәлил олмушуг?». Вәссалам! Даһа бурада тарих-марих лазым дејил, чүнки онсуз да халгын јухусу кәлир.

Нијә зәлил олмушуг? Вәссалам!».

Бөјүк әдиб һәмчинин белә һесаб едирди ки, әдәбијјат, сәнәт, дөврүн ичтимаи-сијаси мүбаризәсинин ајнасы, әкс-сәдасы олмагла бәрабәр, ејни заманда, јүксәк идејалара, фикирләрә хидмәт етмәлидир. Әкәр әдәбијјат, бу башлыча вәзифәдән кәнарда галырса, ону јеринә јетирмәјә гадир дејилсә белә бир әдәбијјаты рәдд етмәк лазымдыр. Ч. Мәммәдгулузадә, хүсусилә өзләрини вәтән, милләт хадими адландыран, әслиндә исә әсәрләриндә икиүзлүлүк едәрәк халгы алдадан, курултулу, бош ибарәләр алтында чүрүк, чиркин нијјәтләрини һәјата кечирмәјә чалышан јазычылара гаршы кәскин мүбаризә апарырды. О, дөврүнүн јазычыларындан, мүһәррирләриндән тәләб едирди ки, онлар өз әсәрләриндә, мәчмуәләриндә анчаг кениш халг күтләләринин мәнафејини әкс етдирән, јенилији, габагчыл идејалары мүдафиә едән мәсәләләрин шәрһи илә мәшғул олсунлар.

Мирзә Чәлил әдәбијјат, сәнәт васитәси илә дини идејаларын тәблиғинә, јајылмасына гаршы даһа барышмаз бир мөвге тутурду. Ислам динини әсрләр боју халгы әсарәтдә, чәһаләтдә сахлајан башлыча васитәләрдән бири һесаб едән әдиб чалышырды ки, әдәбијјат, сәнәт динин чүрүк, зәрәрли маһијјәтини; халгы сојмагда, гарәт етмәкдә истисмарчы синифләрә көмәк көстәрдијини; һәр чүр тәрәггинин, инкишафын барышмаз дүшмәни олдуғуну бүтүнлүклә ифша едән бир васитәјә, гүввәјә чеврилсин.

Ч. Мәммәдгулузадә әдәбијјатын ичтимаи-сијаси ролуну јүксәлтмәк уғрунда мүбаризә апаркән шаһлары, султанлары, хан, бәј вә милјонерләри онлара лајиг олмајан сифәтләрлә тә'рифләјән, мәсләкини пула сатан јазычылары да чох кәскин тәнгид атәшинә тутурду. О, Шәрг әдәбијјатыны бүрүмүш бу ағыр хәстәликдән данышаркән «Молла Нәсрәддин» үслубуна ујғун олараг кинајә илә чох јахшы дејирди ки, «мүсәлман әдиби, мүһәррири әлинә гәләм көтүрәндә бир бөјүк вә нүфузлу адамын барәсиндә мәдһ вә сәна јазмаса, јә'гин ки, биждир вә атасындан, анасындан хәбәри јохдур».

Әдиб һәмчинин белә һесаб едирди ки, вәтәнинин, халгынын талејини дүшүнән, дәрдинә шәрик олмаг истәјән әсил сәнәткар, јазычы нә гәдәр ағыр шәраитдә чалышырса чалышсын, нә гәдәр чәтин вәзијјәтләрә дүшүрсә дүшсүн, өз әгидәсиндән, тутдуғу әдаләтли мүбаризә јолундан һеч вахт кери дөнмәмәлидир.

Чәлил Мәммәдгулузадә әдәбијјатда, сәнәтдә ичтимаи-сијаси мәзмундан, халгын мәнафејиндән узаг фикирләр тәблиғ едән јазычылары, мүһәррирләри садәчә тәнкид вә ифша етмәклә кифајәтләнмәмишдир. О, һәм бәдии әсәрләриндә, һәм дә мәгалә, фелјетон вә мәктубларында халга, ичтимаи идејалара нечә хидмәт етмәк лазым кәлдијини дә әјани сурәтдә көстәрирди. Онун јарадычылығы, һәмишә әдәбијјатын ичтимаи-сијаси әһәмијјәтини јүксәлтмәк истәјән бүтүн јазычыларымыз үчүн бу күн белә ән јахшы нүмунәдир.

Халид ӘЛИМИРЗӘЈЕВ

Н. Бабајевин «Гоча бағбан баһарын кәлмәсини көзләјир» линогравүрасынын репродуксијасы.

Бөјүк әдибимиз Чәлил Мәммәдгулузадәнин анадан олмасынын 100 иллији мүнасибәти илә онун әсәрләринин үччилдлик јубилеј нәшри јахын вахтларда чапдан чыхачагдыр. Биринчи чилдә јазычынын драм вә һекајәләри, икинчи чилдә фелјетонлары, үчүнчү чилдә исә совет дөврүндә јаздығы фелјетонлары, мәктублары, мәгаләләри вә дикәр материаллары дахил едилмишдир.

Севимли әдибимизин әсәрләринин бу нәшринә әввәлкиләрдән фәргли олараг онун мүхтәлиф имзаларла «Молла Нәсрәддин» журналында, «Шәрг- рус», «Јени јол», «Коммунист» гәзетләриндә вә башга мәтбуат сәһифәләриндә нәшр етдирдији онларла фелјетону дахил едилмишдир.

Гәзетимизин әввәлки нөмрәләриндә олдуғу кими, бундан сонра да бөјүк јазычынын индијә гәдәр китабларына дүшмәмиш вә аз мә'лум олан әсәрләриндән, еләчә дә мәктубларындан чап едәчәјик. Һәмин материаллары редаксијамыза Низами адына Дил вә Әдәбијјат Институтунун елми әмәкдашы вә үччилдлијин тәртибчиләриндән бири Туран Һәсәнзадә тәгдим етмишдир.

ОЛАЈДЫ-ОЛМАЈАЈДЫ

Нә олардЫ ки, дүнјада јахшылыгдан башга һеч бир шеј олмајајды: нә јалан, нә палан, нә оғурлуг, нә гулдурлуг, нә зүлм, нә ситәм—бунларын һеч бири олмајајды!..

Кәрәк әјрилик олмајајды, дүзлүк олајды, баһалыг әвәзинә «учузлуг» олајды, чибкир ушаглар мәктәбләрдә киләнәјди вә Бакынын базар күчәләриндән зибил илдә бир дәфә сүпүрүлүб тәмизләнәјди.

Кәрәк Нахчыван өлкәсинин мүдирләринин чоху јерли әһалидән вә азы кәлмә әһалидән олајды, нәинки мүдирләрин азы јерли әһалидән вә чоху кәлмәләрдән олајды: (чүнки кәлмәләрин бир парасы дејир: «Чаны чәһәннәмә»).

Нә оларды һәр бир шеј өз јериндә олајды: мәктәбдә мүдәррислик едән—дуканда олајды вә дуканчылыға мәчбур олан мәктәбдә дәрс дејәјди, чәкмәчи өз чәкмәчилијинә мәшғул олајды, зәркар да өз зәркарлығына. Дәлләк баш гырхајды вә мүһәндис көрпү тикәјди (чүнки ејлә олсајды—баш ганамазды вә көрпү учмазды).

Һәмчинин нә оларды ки, фиргәдән кәнарда галанларын бир парасы фиргәдә олајды вә фиргәјә дахил оланларын бир пара јарамазлары фиргәдә олмајајдылар.

Нә оларды ки, голчомаглар тәрәфиндән гују лара гаранлыг кечәләрдә оғурлугунча төкүлән тахылын һамысынын јерини рәмл елми васитәсилә биләјдим: онда һамы көрәрди ки, тахыл тәдарүкү нә демәкдир.

Нә оларды ки, мәним бу мәгаләми охујуб дәрк едән олајды!

ТӨК

Төк, мән өлүм төк, шәриәт саһибинә гурбан олум: намазымы өз вахтында гылырам, оручуму тутурам, бу бир стәкан чахырымы да, әлбәттә, аллаһ мәнә бағышлар, күнаһ јазмаз, көтүр, көтүр истәканы, сағ ол, ичирәм сәнин сағлығына.

Ата вә ана ситајиш етдији дини мән дә мүгәддәс тутурам вә арзу едирәм ки, чәми мүсәлман гардашларым аллаһтаала көстәрдији јол илә кедиб мүсәлманчылыгда бәргәрар олсунлар. Амма бунунла бәрабәр пиш әз вәгт чамаатымызын тәрәфиндән үзр истәјирәм вә шәриәт саһибинә илтича едирәм ки, бир пара үммәтләринин күнаһындан кечиб гејри-мө'мүн гардашлара бағышласын.

Әразим бурасындадыр ки, шәриәтимизин чахыр ичмәји һәрам бујуран һөкмүнә мүсәлман гардашларымын бир параларынын табы јохдур, һәгигәт, јазыглары тәбү-тәванасы јохдур, һәр нә дејирсән де. Оручу дејирсән—тутсун, намазы сән 17 рүк'әт дејирсән—он једди рүк'әт гылсын, Кәрбәла зијарәтинә бир дәфә дејирсән—он үч дәфә кетсин, һәлә истәјирсән Мәшһәдә дә кетсин, амма демә ички ичмә.

Бу хүсусилә мәним үзүрүм, әввәлән, бир пара әснафлар вә кәрбәлајы вә мәшәдиләр тәрәфиндәндир, санијјән, рус дәрсләрини јары јолда гојан тәзә чаванлар тәрәфиндәндир вә салисән, бәј вә ханлар, әјанлар тәрәфиндәндир.

Бизим Гафгаз шәһәрләриндә мејханалар вар, күчә илә кечәндә көрүрсән ки, бир рус, ја ермәни ағзыны көјә галхызыб румканы чәкир башына. Амма сән билмирсән ки, о мејханәнин ичәри тәрәфиндә бир гаранлыг јер вар ки, орада үч-дөрд мәшәди киләниб ичмәјә мәшғулдурлар. Төк, көтүр истәканы мән өлүм көтүр, ја аллаһ, сағ олсун Мәшәди Һүсејн, буну ичирәм Мәшәди Әлинин сағлығына, сағ ол, Мәшәди Мәһәммәд, сағ ол, ичирәм достларын сағлығына.

О ки, он бешдән башламыш ијирми бир јаша чатан дәрсләри јарымчыг ханзадә вә бәјзадәләрдир—аллаһ бунлара инсаф версин, нә јол танырлар, нә из танырлар, нә аллаһдан хәбәри вар, нә бәндәдән. Кечә-күндүз әлләри хәнчәрләринин гынында, ја папаглары јаныглычы, кефли-кефли доланмагдадырлар. Бунлар илә мәним ишим јохдур, белә-белә, вејл-вејл кәзән вә ички ичмәји өзләри үчүн шөһрәт билән чаванларла Молла Нәсрәддинин иши јохдур. Амма отуз бешдән башламыш әлли беш, ја бәлкә алтмыш јашындакы үзүгырхых бәј вә ханларымыз тәрәфиндән јенә мән үзр истәјирәм. Бир сурәтдә ки, тәрки адәт бемовчеби мәрәздир, бир сурәтдә ки, бу јазыглар өмрләринин әввәлләриндән өзләри һәрчәнд бисавад олублар, амма һәмишә бөјүк адамлар илә отурубдурублар. Мәсәлән приставлар илә, начальникләрлә, урјадникләрлә, бәлкә стражникләрлә вә бир сурәтдә ки, бу гәдәр бөјүк адамларын јанында мән өзүмү, чахыры һәрам билән авам мүсәлмана охшадым, онда бәс мәнә нә дејәрләр? Мәкәр мәнә демәзләрми ки, бах көр нечә фанатик мүсәлмандыр. Хејр, белә шеј ола билмәз, бәлкә мән өзүм дә елә билирәм ки, ички ичмәк һарамдыр, бәдәнә дә, чибә дә вә абруја да зәрәри вар. Лакин ајыб дејилми ки, мән бәј ола-ола, өзүмү авам мүсәлмана охшадам, онда дәхи Кәрбәлајы Зүлфүгар илә мәним нә тәфавүтүм? О чахыр ичмир, мән дә ичмәсәм она охшајачағам. Әдә, кет базара, үчүнчү нөмр Какет чахыры кәтир! Јарым дүжин ағындан, јарым дүжин гырмызысындан. Ғајыдыб кәләндә Сәфәр бәјә де ки, наһара көзләјирәм, Чәлил бәј дә бизә кәләчәк. Тез ол, ач бутулканы! Төк, бура да төк! Көтүр Хәлилбәј. Бу истәкан сәнинди. Һәсән бәј, сәнә һансындан төкүм? Ағындан, гырмызысындан? Мән өлүм көтүр, көтүр сән аллаһ, наз еләмә, мән өлүм көтүр. Ја аллаһ, сағ ол, сағ ол! Әмоғлу, сәнин сағлығына! Пәһ, пәһ, пәһ, нә түнд арахды, әдә! Бу зәһримары һарадан кәтирдин? Бу бирини ач төк, төк. Һәсәнбәј, сән өләсән олмаз, һамысыны кәрәк ичәсән, ила ја әјјаһүссаги, әсбилагәр мијан бекар ајәд. Әмоғлу, төк, төк, бах бу дөрдүнчү румкадыр ки, мән ичирәм, амма сиз икисини дә ичмәмишсиниз. А киши, чәһәннәм ол та ичмирәм, сән өләсән, намазымын вахты кечир, ај сән өләсән һәјә намаз гылырсан, валлаһ, чамаатын үзүнә гылырсан.

Төк, төк, көтүр, Мәһәммәд бәј, ичирәм достларын вә достлуг гәдри биләнләрин сағлығына. Сағ ол, сағ ол, көтүр, көтүр, сән өләсән олмаз, ахыра кими, ахыра кими.

Әмоғлу, кәл өпүшәк.

Пуф, пуф, әдә, ағзындан нә гохусу кәлир, дејәсән сарымсаг јемисән.

Пуф, зәһримар итил чәһәннәмә.

Ила ја әјјаһүссаги..

Редактор: Һүсејн АББАСЗАДӘ

Редаксија һеј'әти: Адил БАБАЈЕВ (мәс'ул катиб), Бәкир НӘБИЈЕВ, Әфрасијаб БӘДӘЛБӘЈЛИ, Әһмәд ЧӘМИЛ, Мүрсәл НӘЧӘФОВ, Сабит РӘҺМАН

РЕДАКСИЈАНЫН ҮНВАНЫ: Бакы, Хагани күчәси, ев № 27, телефонлар: редактор—3-49-85, катиблик вә үмуми шө'бә—3-10-83,

ФГ 00812 Бирләшмиш нәшријјат мәтбәәси, 8-чи Хребтовы күчәси, 529 чу мәһәллә. Типография объединенного издательства, 8-я Хребтовая, квартал 529. Сифариш № 5443